

О.О. Романовська

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТНОЗДАТНОГО ФАХІВЦЯ В ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Актуальність. Особливого значення сьогодні набуває підготовка висококваліфікованого конкурентоздатного фахівця, готового до здійснення ефективної професійної діяльності. Конкурентоздатний фахівець – це працівник-професіонал, який вміє досягати кращих результатів, спроможний на ринку праці запропонувати себе як товар і у якому зацікавлені працедавці. Саме в такому фахівцеві сьогодні є потреба як у системі професійно-технічної освіти, так і у держави. Це можливо лише у тому випадку, коли випускник здатний витримати конкуренцію на ринку праці, досягти успіху в професійній кар'єрі, тобто оволодіти конкурентоздатністю, що забезпечує його кар'єрне зростання.

В умовах розширення академічних свобод, самостійності, варіативності й альтернативності змінюється стратегія підготовки фахівців: їх необхідно готувати відповідно до потреб діяльності регіону, потреб працедавців, запитів суб'єктів ринкових відносин, подолання суперечності між теорією і реальним життям. Сьогодні людина повинна психологічно готуватися до необхідності швидко опановувати навички й виконувати різні функції, тобто бути універсальним працівником. Ринок праці визначає, що головним стає не кількість знань, що, звичайно, важливо, а здатність вирішувати проблеми, уміти виявляти себе в непередбачених ситуаціях. Отже, для конкурентоздатності молоді необхідні інструментальні знання, практичні навички й прагматичне мислення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування конкурентоздатності інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки у вищому інженерно-педагогічному навчальному закладі дозволяє зробити такі висновки.

Проблема формування особистості конкурентоздатного інженера-педагога сьогодні є найважливішою педагогічною проблемою, що потребує серйозного вивчення й вирішення. Її актуальність обумовлена потребою суспільства, що зростає, у творчій особистості фахівця; його фундаментальною грамотністю; а також безупинно розвиваючою особистісною світоглядною якістю; недостатньою теоретичною й практичною розробленістю системи формування конкурентоздатності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Сьогодні інженерно-педагогічні вищі навчальні заклади орієнтуються на ринок освітніх послуг, між ними виникають конкурентні відносини. Ринок вимагає від вищих навчальних закладів відповідної стратегії й тактики діяльності на ринку освітніх послуг. Це пояснюється такими положеннями:

- вищий інженерно-педагогічний навчальний заклад є одним з основних виробників освітніх послуг, і його самостійна діяльність на ринку освітніх послуг пов'язана з виробництвом кваліфікованих кадрів, що має велике значення для економіки країни;
- виробництво кваліфікованих кадрів відбувається за безпосередньої наявності студента, який так само, як продавець, буде пропонувати свою робочу силу як товар на ринку робочої сили;
- товар вищого інженерно-педагогічного навчального закладу буде репрезентований на ринку робочої сили, і орієнтуватися вищий навчальний заклад повинен на потреби саме цього ринку. Можна навіть говорити про те, що ринок робочої сили для вищого інженерно-педагогічного навчального закладу – це первинний ринок, від якого буде залежати стан справ на ринку освітніх послуг.

При організації процесу формування конкурентноздатності фахівців у вищих інженерно-педагогічних навчальних закладах потрібно звертати увагу на взаємозв'язок між якістю освіти й освітньою діяльністю вищої професійної освітньої установи. Цілі освітньої системи виражені у формі якостей, які студенти повинні набути по мірі засвоєння змісту освіти, причому умови позначення якостей указують тільки орієнтири й напрями навчання. Якщо якість освіти є основою освітньої діяльності у вищих інженерно-педагогічних навчальних закладах, а показником якості – конкурентноздатність інженера-педагога, відтак, формування конкурентноздатності може бути покладено в основу всієї освітньої діяльності.

Проте в законодавчо-нормативних документах у сфері вищої освіти, у державних стандартах, у тому числі і тих, що стосуються інженерно-педагогічних спеціальностей, поняття “конкурентноздатний фахівець” не знайшло свого відбиття.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблемі обґрунтування змісту й організаційних форм підготовки викладачів спеціальних дисциплін та інструкторів виробничого навчання постійно приділяли увагу І. Анкудінов, С. Барбашов, С. Гайсинович, І. Каїров, С. Купідонов та ін.

Дослідженню питань, пов'язаних зі змістом, шляхами, формами професійної підготовки фахівців, присвячені праці С. Артюха, С. Батишева, Г. Васяновича, В. Гриньової, Г. Зборовського, Е. Зеєра, Р. Карпової, О. Коберника, О. Коваленко, В. Ложкіної, П. Лузана, В. Манько, Н. Ничкало, А. Пастухова, О. Пехоти, Г. Пономарьової, О. Романовського та ін.; психологічні проблеми відображені в працях Н. Кузьміної, Т. Кудрявцева, І. Лобача та ін.

У працях Б. Алішева, С. Диріна, Г. Ібрагімова, О. Філатова, Д. Чернилевського та інших зроблено спроби розкрити суть поняття “конкурентноздатний фахівець”.

Однак у працях учених зовсім не обґрунтовано умови підготовки конкурентноздатного фахівця в інженерно-педагогічному навчальному закладі.

Метою даної статті є розгляд комплексу організаційно-педагогічних умов, що сприяють формуванню конкурентноздатності студентів інженерно-педагогічних навчальних закладів у процесі професійної підготовки.

Поняття “умова” у філософській науці визначається як відношення предмета до навколишніх явищ”, без яких він не існує; умови – це середовище, у якому явище виникає, існує й розвивається; це обставини, які визначають ті або інші наслідки, які сприяють одним процесам або явищам і перешкоджають іншим.

В. Андреев справедливо вважає, що дидактичні умови є результатом “цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей”.

На думку А. Найна, під педагогічними умовами розуміють сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на виконання поставлених у педагогіці завдань.

В. Андреев також вважає, що педагогічні умови не можна зводити тільки до зовнішніх обставин, обстановки, сукупності об'єктів, що здійснюють вплив на процес, тому що освіта особистості є єдністю суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього й зовнішнього, сутності і явища. Під комплексом дидактичних умов формування особистості даний автор розуміє “сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених обставин процесу навчання, що є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів або прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення певних дидактичних цілей”.

Отже, до педагогічних умов можна віднести такі, які свідомо створюються в освітньому процесі й повинні забезпечувати найбільш ефективний перебіг цього процесу.

Вирішення проблеми формування конкурентноздатності студентів, в інженерно-педагогічних навчальних закладах можливо при врахуванні двох аспектів:

- організаційного – організація освітнього процесу в межах вивчення педагогічних

дисциплін;

- особистісного – взаємодія суб'єктів освітнього процесу.

З урахуванням вищезазначеного визначимо організаційно-педагогічні умови розвитку конкурентноздатності студентів інженерно-педагогічних навчальних закладів у процесі їхньої професійної підготовки як сукупність зовнішніх обставин освітнього процесу й внутрішніх особливостей особистості студента, від яких залежить формування професійних якостей і умінь особистості конкурентноздатного фахівця та реалізуються всі компоненти формування конкурентноздатного фахівця.

При визначенні комплексу організаційно-педагогічних умов розвитку конкурентноздатності студентів ВНЗ враховувалися взаємозв'язки між поняттями “конкурентноздатність студента інженерно-педагогічного ВНЗ” і “професійна підготовка”.

На думку А. Найна і Ф. Ключова, “...освітня діяльність...повинна забезпечуватися цілим комплексом організаційно-педагогічних умов, які є структурними компонентами цілісної педагогічної системи, взаємозалежними між собою”. Дослідники пропонують як умови, що забезпечують ефективність процесу досягнення освітніх цілей, розглядати “концепцію планованого результату освіти, яка втілена в освітніх стандартах і є конкретизованим описом глобальної мети освіти, що відбиває ціннісні орієнтації учнів, поєднані із ціннісними орієнтирами суспільства, вимогами до випускника й педагогів, готових і здатних її реалізувати; структуру й зміст професійної освіти, що є основою освітнього процесу, поза якою досягнення цілей освіти прийме хаотичний, стихійний характер, а сам освітній процес стане багато в чому не діагностованим: технології педагогічного процесу, які будуть сприяти приведенню в дію механізмів, що забезпечують реалізацію концепції планованого результату освіти, додадуть структурі освітнього процесу функціонального характеру, забезпечать формування необхідних знань, умінь і навичок, відбитих у змісті освіти”.

Визначений комплекс організаційно-педагогічних умов належить до розробки стратегії розвитку вищої професійної освіти в цілому, але, з іншого боку є досить універсальним і може бути застосований до розробки стратегії формування конкурентноздатності майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки.

Виходячи з вищесказаного, припустимо, що формувати конкурентноздатність студентів вищих навчальних закладів у процесі професійної підготовки можливо за таких організаційно-педагогічних умов:

- розвиток мотивації оволодіння професією на основі системи професійно орієнтованих знань;
- включення в професійно орієнтовану діяльність з метою розвитку професійних якостей і умінь;
- організація педагогічної рефлексії з метою формування конкурентноздатності майбутніх інженерів-педагогів.

Докладно зупинімося на дослідженні сутності виокремлених організаційно-педагогічних умов.

Перша умова – розвиток мотивації оволодіння професією на основі системи професійно орієнтованих знань – передбачає розвиток інтересу студентів до навчання, зокрема не тільки до певної лекції, семінару тощо, але і до процесу здобуття знань під час створення ситуацій інтересу; мотивацію професійної та навчальної діяльності; прагнення до досягнення успіху; формування ставлення до майбутньої професійної діяльності як особистісної і соціальної цінності, усвідомлення значущості формування особистісних якостей і умінь, формування потреби в професійному зростанні. Також реалізація цієї умови передбачає оволодіння майбутніми інженерами-педагогами системою знань про факти, явища, категорії, закономірності, принципи і методи педагогічної науки, знання методики проведення навчального заняття з педагогічних і технічних дисциплін, способів вирішення нестандартних ситуацій залежно від змінних умов, що стимулюють до

пошуково-дослідницької діяльності; збагачення змісту освіти навчальною інформацією, орієнтованою на формування конкурентноздатності фахівця.

К. Ушинський уважав, що перебудова процесу освіти й виховання неможлива без організації серйозної й цікавої роботи того, якого навчають, а не важкого механічного повторення й зубріння: дія, що повторюється, стає легше й легше, але, разом з тим, усе менше займає душу.

Оскільки суть людини є єдністю біологічної, психологічної та соціальної підструктур, багато вчених поділяють потреби на біологічні, психологічні та соціальні. Серед соціальних потреб мотивами до конкурентноздатності можуть бути прагнення до матеріальної винагороди, пошани. Біологічна потреба виникає у відповідь на відхилення від оптимального рівня стану організму, і відразу ж приводить в активний стан нервові центри; біологічні потреби є підвалиною життєвої винахідливості. Пізнавальна ж потреба виникає як наслідок практичної діяльності людини, в процесі якої виникає відповідна спеціалізація нервових клітин, причина якої – властива усьому живому потреба в інформації. П. Симонов зазначає, що “приплив інформації потрібний для існування живих систем не менше, ніж приплив речовини і енергії”.

Мотивами можуть бути предмети зовнішнього світу, уявлення, переживання, все те, в чому знайшла вираження потреба. Психологи Б. Ананьєв, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, Б. Теплов також вказували на взаємозв'язок потреб і мотивів, проте не зводили їх воедино, вважаючи потреби початковими, але не єдиними і не основними мотивами людської діяльності, оскільки потреба сама по собі не надає діяльності специфічної спрямованості. “В процесі громадського життя на базі потреб у людини з'являються і розвиваються інші джерела його прагнень (почуття, інтереси, погляди і переконання)”, – зазначає Г. И. Щукіна, – які спонукують людину до діяльності.

Мотивацію визначають так само, як сам процес спонукання особи до якої-небудь діяльності.

Активність студента – це й “пусковий механізм”, і результат процесу навчання. Як “пусковий механізм” активність студента – це жага нового, прагнення до лідерства, радість пізнання (мотиваційно-потребовий бік особистості), а як результат навчання – це установка на вирішення пізнавальних суперечностей, навчальних і побутових проблем – операційно-пізнавальний бік, це й готовність до виконання завдань – морально-вольовий бік.

Отже, формування конкурентноздатності студентів інженерно-педагогічних ВНЗ у процесі професійної підготовки залежить не тільки від рівня сформованості розумових умінь і навичок, способів розумової діяльності, але й від розвитку мотиваційно-потребової сфери особистості студента. Одна з перших потреб – пізнавальна. Допитливість – як форма прояву пізнавальної потреби – відіграє особливу роль у становленні мислення студента, тому що стає основою розвитку пізнавальних інтересів упродовж усього періоду навчання.

Виходячи із цього, конкурентноздатність студента інженерно-педагогічних ВНЗ варто трактувати не як посилення самодіяльності, а як мобілізацію викладачем за допомогою спеціальних засобів інтелектуальних, морально-вольових і фізичних сил студентів на досягнення конкретних цілей навчання.

Одним із принципових підходів в успішному перебігу цього процесу у ВНЗ є корегування системи навчання, що приводить до зміни позиції студента в навчально-пізнавальній діяльності.

Студент повинен бути не тільки об'єктом, на який здійснюється вплив різноманітними засобами, а і суб'єктом взаємозалежної діяльності. Даний підхід до організації навчально-виховної діяльності студентів потребує засобів, які забезпечували б його реалізацію. У навчанні такими є засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів: методи, засоби й форми навчання.

До методів, що активізують пізнавальну й практичну діяльність студентів у процесі формування конкурентноздатності, належать ділові ігри, що сприяють підвищенню активності студентів у пізнавальній, практичній та творчій діяльності, формуванню в них умінь аналізувати ситуацію з погляду формулювання тактичних і стратегічних цілей і умов їхнього досягнення, самопізнання. Зазначений метод педагогічного впливу з позиції змістовності дає можливість студентові “примірити” на себе вид професійної діяльності або конкретну професію, допоможе усвідомити, що ж він може сьогодні (самодіагностичний аспект), і дає інформацію для міркувань про майбутнє.

Друга умова – включення в професійно орієнтовану діяльність з метою розвитку професійних якостей і умінь – забезпечує формування професійних умінь і якостей виконувати професійні завдання на рівні інновацій та творчості як під час навчальних занять з педагогічних та інженерних дисциплін, так і при проходженні педагогічних практик; оволодіння професійними функціями, загальногромадянськими і організаторськими якостями на основі конструктивного професійного і міжособистісного спілкування; вирішення ситуацій “подолання труднощів”, ситуацій “досягнення успіху” в контексті загальногуманітарних і загальнопрофесійних дисциплін; ситуацій довіри і співробітництва. Професійно орієнтована діяльність містить обмін інформацією з метою розроблення стратегії й оригінальних способів вирішення професійних проблем та планування діяльності з виконання певного завдання, спонукаючи студентів до виявлення або розвитку вмінь і якостей.

Включення у професійно орієнтовану діяльність відбувається під час оволодіння студентами циклом педагогічних дисциплін. З цією метою запроваджені професійно орієнтовані завдання. Кожен з видів завдань відповідає тому або іншому дидактичному завданню, виконує певну функцію. В процесі навчання виконується ціла низка різних педагогічних і дидактичних завдань, що досягається використанням відповідної безлічі різних видів завдань.

Трансформація традиційних навчальних завдань у комплекс професійно спрямованих завдань пов'язана, передусім, з використанням як провідного елемента змісту завдань даного типу особливого виду досвіду – професійно орієнтованої діяльності, у результаті якої формуються професійні знання і вміння інженера-педагога.

Завдання, як об'єкт педагогічної взаємодії, інакше впливає на засвоєння елементів змісту освіти і включає особистісний компонент у процес його виконання, який пов'язаний з такими особистісними проявами, як додання сенсу, вияв креативності, прийняття відповідальності за одержаний результат тощо.

Всі завдання повинні бути неодмінно наповнені особистісним сенсом, що надзвичайно важливо для формування конкурентноздатного фахівця. Однією з характеристик завдань, що сприяють формуванню конкурентноздатного інженера-педагога, є постановка студента перед необхідністю оволодіння професійними якостями і практичними діями, спонукання до усвідомлення своєї “недостатності” (відсутність того або іншого виду особистісного досвіду) і підтримка його наміру набути цей досвід.

Актуалізація особистісних функцій особливо ефективно виявляється при виконанні проблемних завдань, для яких характерний дефіцит інформації, способів рішення, інтерпретацій, пояснень, оцінки і пошуку значення одержаного результату. Загальнотехнічні дисципліни дозволяють вирішувати задачі й завдання проектного характеру, що характеризуються створенням прообразу (проекту) передбачуваного або можливого об'єкта, стану, процесу, де відсутні прямі вказівки на ті явища, законами яких варто скористатися при їх вирішенні.

Прийняття студентом поставлених завдань, що сприяють формуванню професійних якостей і умінь, – це не тільки мотиваційне забезпечення рішення, але і “переклад” умов завдання “на власну мову” студента, що говорить про багатоманітні форми зв'язку завдання із системою особистісних цінностей. Осмислення завдання передбачає певну психологічну готовність студента до його виконання. Успішне вирішення залежить від

того, наскільки ці дії і їх здійснення усвідомлені студентом. Так, прийняття завдання і готовність до його рішення включає уміння студента орієнтуватися в ситуації, будувати план і проект рішення, підбирати відповідні моделі, адекватні поставленому питанню, співвідносити і корегувати логіку своїх міркувань відповідно до принципів і законів даної предметної галузі.

Суть професійно орієнтованих завдань полягає в тому, що студент спрямований не тільки на результат, але і на сам процес, пов'язаний з навчальними діями в процесі формування професійних якостей і умінь, що закладені в основі формування конкурентноздатного інженера-педагога. Завдання привертають увагу до змісту діяльності й мають необхідне інформаційне навантаження. Завдяки цьому студенти бачать результати, у них формується здатність до аналізу, самоаналізу, бачення альтернативи.

До проблеми, заданої викладачем при формуванні конкурентноздатного фахівця, нами сформульовані такі вимоги:

- проблема повинна виявляти певну ситуацію, пов'язану з майбутньою професійною діяльністю студентів;
- наявність певного обсягу знань з циклу педагогічних дисциплін для вирішення проблеми, що пов'язана з труднощами;
- відчуття студентом труднощі, що включає породження нових думок на основі наявних знань і умінь.

Включення в цикл педагогічної підготовки інженерів-педагогів професійно спрямованих завдань дозволяє формувати такі групи професійних якостей і умінь: ділові якості (професійна сфера): мобільність, дисциплінованість, працьовитість, прагматичність, заповзятливість; якості, що характеризують ставлення до інших людей (сфера взаємодії між людьми, сфера спілкування): доброзичливість, товариськість, відвертість, колективізм; якості, що характеризують ставлення до життя (емоційна сфера): життєрадісність, різнобічність, оптимізм, захопленість, активність; індивідуальні якості, що підвищують самооцінку (сфера власного "я"): охайність, самостійність, принциповість, оригінальність, організованість, ризикованість. Уміння інтелектуального, комунікативного, регулятивного, організаторського й дослідницького характеру, що визначають успішність конкурентноздатної поведінки, дозволяють студентам ефективно опанувати обрану професію та здійснювати в майбутньому різноманітні професійні функції (уміння аналізувати ситуацію і робити адекватні висновки, творчо підходити до будь-якої справи, доводити її до кінця, складати резюме, самопрезентації, вести діалог, переговори, працювати на комп'ютері, користуватися базами даних, уміння, які спрямовані на самозайнятість, які розвивають комунікабельність, толерантність, уміння знаходити спільну мову з людьми, спілкуватися з роботодавцем, створювати правильний зовнішній вигляд здобувача, швидко адаптуватись у новому соціальному середовищі, дослідницькі уміння).

Процес формування професійних якостей і вмінь передбачає як наявність здібностей студентів, сформованих умінь, доброї інформації для засвоєння, підготовлених ситуацій для застосування цієї інформації тощо, так і створення необхідних умов для реалізації процесу формування конкурентноздатного фахівця при оволодінні студентами циклом педагогічних дисциплін, для підвищення його ефективності.

Як було нами визначено, професійні якості й уміння в перспективі стануть показником конкурентноздатності інженера-педагога, а також рівня професійного розвитку фахівця.

Третя умова – організація педагогічної рефлексії з метою формування конкурентноздатності майбутніх інженерів-педагогів передбачає оцінку й аналіз власних професійних дій. Рефлексивні уміння, що формуються завдяки цій умові, пов'язані з контрольно-оцінною діяльністю інженера-педагога, що спрямована на самого себе, саморегуляцію поведінки й діяльності, усвідомлення та оцінку навчальних і професійних дій, актуалізацію особистісних якостей, що відображають конкурентноздатність, розвиток

здатності проектувати свій професійний розвиток; усвідомлення себе як суб'єкта навчально-професійної діяльності.

Рефлексивні процеси є не тільки показником усвідомленого ставлення до процесу навчання, але й інструментом, за допомогою якого здійснюється формування особистості конкурентноздатного фахівця під час професійної підготовки.

На цей момент уже склалося загальне понятійне поле проблеми. Термін "рефлексія" вийшов з вузьконаукових рамок і стає широко відомим.

Рефлексія (від лат. *reflexio* – звернення назад) – форма теоретичної діяльності людини, яка спрямована на осмислення своїх власних дій і їхніх законів; діяльність самопізнання, що розкриває специфіку духовного світу людини. Зміст рефлексії визначений предметно-почуттєвою діяльністю.

Розвиток рефлексивних здібностей як механізму самопізнання, самовизначення, самоорганізації відкриває шляхи до особистісно орієнтованого навчання.

Авторитарна педагогіка створила точну визначену технологію для виховання, її нескладно було відтворити, тому що однозначність планованих результатів припускала й однозначність дій педагога. Рефлексія на може бути властива авторитарному педагогові: викладач, що не володіє педагогічною рефлексією, своєрідним почуттям передбачення, не здатний імпровізувати в педагогічному процесі, відтак, не може навчати студентів рефлексивному розумінню учасника діалогу.

Педагогічна рефлексія в процесі суб'єкт-суб'єктної діяльності забезпечує можливість і суб'єктові, і об'єкту професійної підготовки побачити ситуацію з точки зору іншого, зіставити мотиви й потреби до рефлексивного подолання утруднень у пізнавальному процесі. Розвиток пізнавальної рефлексії студента може бути здійснено в спеціально створених для цього практичних умовах, коли педагог і студент спільно вирішують проблему, взаємодіючи один з одним. Треба, як вважає В.Лазарєв, дотримуватися певних правил цієї взаємодії ("ділової гри").

При формуванні конкурентноздатності в рамках професійної підготовки студентів інженерно-педагогічних ВНЗ головне – спрямувати зусилля на розвиток співробітництва; успішне встановлення особливих відносин неможливо без рівності психологічних позицій викладача й студента. Рівні позиції в спілкуванні дозволяють визнати право студента на власні судження й оцінки, на свій оригінальний погляд на світ, які можна відстоювати на заняттях. Завдання викладача – відмовитися від категоричних суджень і оцінок, оцінка не зовсім усувається, а лише змінює її авторство: студент отримує право оцінити себе сам.

Відкритість – одна з характеристик спілкування, що передбачає щирість і природність, взаємне проникнення у світ почуттів і переживань один одного, яка можлива тільки в умовах рефлексивної діяльності всіх учасників освітнього процесу.

Таким чином, у педагогічних дослідженнях під рефлексією розуміють компонент мислення (або інтелектуальної діяльності студента), орієнтований на усвідомлення себе в системі пізнавальної діяльності й міжособистісної комунікації.

Процес формування конкурентноздатності студентів інженерно-педагогічних ВНЗ стає керованим із включенням механізмів рефлексії, які характеризують самосвідомість людини, осмислення нею підстав власних дій і вчинків. Окрім того, як вихідний момент рефлексія передбачає спостереження людини за собою, своєю діяльністю й способами її здійснення. На основі рефлексії будуються такі процеси, як самоаналіз, самооцінка, самовиховання, словом, іде самопроекування суб'єкта, засвоєння того, що він вважає потрібним мати у своєму "Я" (Ю. Кулюткін, Л. Стрілець, Г. Сухобська та ін.).

Розуміння рефлексії як особистісної здатності, що визначає успішність формування конкурентноздатності студентів інженерно-педагогічних ВНЗ, знаходимо в дослідженні А. Бізяєвої, яка визначає рефлексію як чинник розвитку професіоналізму, що виявляється в здатності студента до постійного особистісного й професійного самовдосконалення і творчого зростання на основі психологічних механізмів самоаналізу та саморегуляції.

Успішність формування конкурентноздатності студентів пов'язується Б.Вульфівим і В.Харькіним з переходом від інформаційного освоєння професії до оволодіння нею в реальності. Рефлексія стає основою власного світорозуміння відповідальності за результати своєї діяльності. Самоаналіз, самосвідомість професійних утруднень активізує творчий потенціал фахівця, у якому не залишається місця “тупіковим” проблемам. Самосвідомість продуктивності своєї діяльності, професійних здатностей знімає проблему нерозв'язності професійних утруднень. У подоланні професійних утруднень рефлексія виявляється і ланцюжком внутрішніх сумнівів (обговорення із собою), що виникають у професійній діяльності, питань, проблем, труднощів, і пошуком варіантів відповіді на подію, що відбувається або очікується. Це, нарешті, співвіднесення себе, можливостей свого “Я” з тим, що потребує обрана професія.

Роль рефлексії в навчально-пізнавальній і творчій діяльності студента інженерно-педагогічних ВНЗ полягає в такому:

- рефлексія необхідна при здійсненні навчально-пізнавальної й творчої діяльності;
- на основі рефлексії здійснюється управління навчально-пізнавальною діяльністю студента і її контроль;
- рефлексія є одним з основних механізмів розвитку навчально-пізнавальної діяльності студента, а також творчих починань;
- рефлексія необхідна при описі феноменології й механізмів діяльності студента для наступної трансляції й відтворення його навчально-пізнавальної діяльності.

Стосовно теми нашого дослідження формування у студентів інженерно-педагогічних ВНЗ умінь самоконтролю й самооцінки під час формування конкурентноздатності немислимо без педагогічної рефлексії, тому що ми не можемо просто озброїти його знаннями, уміннями й навичками.

Таким чином, рефлексивні процеси є не тільки показником усвідомленого ставлення до процесу навчання, але й інструментом, за допомогою якого здійснюється формування особистості конкурентноздатного фахівця в процесі професійної підготовки. Реалізуючи свої задуми, з огляду на особливості ситуації, конкурентноздатний фахівець повинен уміти вибудовувати кооперації з різними людьми, аналізувати, контролювати, оцінювати результати своєї роботи й вносити необхідні зміни.

Висновки. Процес підготовки конкурентноздатного інженера-педагога буде більш ефективним, якщо в цей процес впровадити такі організаційно-педагогічні умови: розвиток мотивації оволодіння професією на основі системи професійно орієнтованих знань, включення в професійно орієнтовану діяльність з метою розвитку професійних якостей і вмінь, організація педагогічної рефлексії з метою формування конкурентноздатності майбутніх інженерів-педагогів.

Список літератури: 1. *Андреев В.И.* Саморазвитие творческой конкурентоспособности личности / В.И. Андреев. – Казань, 1992. – 207 с. 2. *Бизяева А.А.* Рефлексивные процессы в сознании и деятельности учителя: Автореф. дис...канд. психол. наук – Спб.: ЛГПИ, 1993. – 23 с. 3. *Зимняя И.А.* Педагогическая психология. – Ростов-н/Д, 1997. – 480 с. 4. *Борисова Н.В.* Конкурентоспособность будущего специалиста как показатель качества и гуманистической направленности вузовской подготовки. – Набережные Челны, 1996. 5. *Кулик Є.В.* Підготовка майбутніх вчителів до дослідницької діяльності. – К., Дрогобич: Коло, 2004. – 381с. 6. *Лазарев В.С.* Руководство педагогическим коллективом: модели и методы / Под ред. В.С. Лазарева. – М.: ЦСЭИ, 1995. – 158 с. 7. *Леонтьев А.Н.* Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат. – 1975. – 304 с. 8. *Найн А.Я., Клюев Ф.Н.* Проблемы развития профессионального образования: региональный аспект. – Челябинск: Изд-во челябинского ин-та развития профессионал. образования, 1998. – 264 с. 9. Психологический словарь. – М.: Педагогика, 1993. – 447 с. 10. Рефлексия // Энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 876 с. 11. *Тигров С. В.* Личностно ориентированные задания в процессе формирования проектных умений

студентов вуза: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.01. – Липецк, 2004. – 201 с. 12. Управление качеством образования: Практико-ориентированная монография и методическое пособие / Под ред. М.М. Поташника. — М.: Педагогическое общество России, 2000. – 448 с. 13. Управление персоналом: Энциклопедический словарь / Под ред. А.Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 1998. УТП, 453 с. 14. Философский энциклопедический словарь. - М.: Наука, 1989. – 504с.

Bibliography (transliterated): 1. Andreev V.I. Samorazvitie tvorcheskoj konkurentosposobnosti lichnosti / V.I. Andreev. – Kazan', 1992. – 207 s. 2. Bizjaeva A.A. Refleksivnye processy v soznanii i dejatel'nosti uchitelja: Avtoref. dis...kand. psihol. nauk – Spb.: LGPI, 1993. – 23 s. 3. Zimnjaja I.A. Pedagogicheskaja psihologija. – Rostov-n/D, 1997. – 480 s. 4. Borisova N.V. Konkurentosposobnost' buduwego specialista kak pokazatel' kachestva i gumanisticheskoy napravlenosti vuzovskoj podgotovki. – Naberezhnye Chelny, 1996. 5. Kulik С.V. Podgotovka majbutnih vchiteliv do doslidnic'koї dijal'nosti. – K., Drogobich: Kolo, 2004. – 381s. 6. Lazarev V.S. Rukovodstvo pedagogicheskim kollektivom: modeli i meto-dy / Pod red. V.S. Lazareva. – M.: CSJeI, 1995. – 158 s. 7. Leont'ev A.N. Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost'. – M.: Politizdat. – 1975. – 304 s. 8. Najn A.Ja., Kljuev F.N. Problemy razvitija professional'nogo obrazo-vanija: regional'nyj aspekt. – Cheljabinsk: Izd-vo cheljabinskogo in-ta razvitija professional. obrazovanija, 1998. – 264 s. 9. Psihologicheskij slovar'. – M.: Pedagogika, 1993. – 447 s. 10. Refleksija // Jenciklopedicheskij slovar'. – M.: Sovetskaja jenciklope-dija, 1983. – 876 s. 11. Tigrov S. V. Lichnostno orientirovannye zadanija v processe formirovanija proektnyh umenij studentov vuza: Dis. ... kand.ped.nauk: 13.00.01. – Lipeck, 2004. – 201 s. 12. Управление качеством образования: Практико-ориентированная монография и методическое пособие / Под ред. М.М. Поташника. — М.: Педагогическое общество России, 2000. – 448 с. 13. Управление персоналом: Энциклопедический словарь / Под ред. А.Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 1998. УТП, 453 с. 14. Философский энциклопедический словарь. - М.: Наука, 1989. – 504с.

Е.А. Романовская

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПОДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОГО СПЕЦИАЛИСТА В ИНЖЕНЕРНО- ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Статья посвящена проблеме подготовки конкурентоспособного специалиста. Автор считает, что для подготовки конкурентоспособного специалиста в инженерно-педагогических учебных заведениях необходимо создание определенных организационно-педагогических условий: развитие мотивации овладения профессией на основе системы профессионально ориентированных знаний; включение студентов в профессионально ориентированную деятельность; организация педагогической рефлексии.

E. Romanovska

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF COMPETITIVE PROFESSIONALS IN ENGINEERING AND TEACHER TRAINING INSTITUTIONS

The article is devoted the problem of training of competitive specialist. An author considers that for training of competitive specialist in engineering and pedagogical educational establishments creation of certain organizational-pedagogical terms is needed: the development of profession mastering motivation on the basic of the system of professionally oriented knowledge; involving in professionally oriented work with the aim of professional qualities and skills development; pedagogical reflexion organization.

Стаття надійшла до редакційної колегії 7.07.2011